

rozdíl od Dr. Kohla Doc. Jeníček přímo v rtg. analýze nepracoval, ale jeho zásluhou byl SONAP jedním z prvních, který dostal Mikrometu z první série vyrobené v Chiraně.

Tedy, do laboratoře pí Doc. Kochanovské jsem nastoupil na školení, které bylo zaměřeno hlavně na metodu určování zbytkového austenitu v ocelích. Jako první úkol jsem dostal prostudovat úvodní částí Taylorovy X-Ray Metallography, zejména část o intenzitě difraktovaného záření.

Během svého seznamování se s rtg. strukturální analýzou jsem občas zašel do Knihovny vysokých škol technických (nyní Státní technická knihovna v Klementinu), kde byly k dispozici zahraniční časopisy, kterých tehdy do komunistického Československa docházelo velmi málo. Z těch jsem se dozvěděl, že v zahraničí existují společnosti zaměřené na krystalografii všeobecně a také společnosti zaměřené na rentgenovou strukturální analýzu a že tyto společnosti pořádají schůze a sjezdy na uvedené tematiky. Zeptal jsem se proto paní docentky, zda nějaká taková společnost existuje v Československu. Odpověděla, že nějaká krystalografická činnost existuje pod vedením prof. Nováka, ale s rentgenovou strukturální analýzou nemá nic společného. Když jsem se otázel, zda by bylo možné zorganizovat v Československu něco jako "klub mikrorentgenářů", poznamenala: "Víte, že to není špatný nápad?"

A tak se zrodil spolek lidí, který má dnes pokračování v Krystalografické společnosti. Paní docentka měla četné styky s průmyslem, protože podstatnou částí její práce bylo provádění strukturálních analýz jak pro podniky, tak pro průmyslově orientované výzkumné ústavy. Ing. Vopařil poskytl seznam laboratoří, která buď již Mikromety měly nebo o ně měly zájem. Já jsem paní docentce dělal něco jako tajemníka, a tak jsme dali dohromady asi 50-100 osob, které by o rtg. strukturální analýzu mohly mít zájem.

Z počátku to však nebyla společnost. Ačkoliv já jsem vytvoření společnosti navrhl, paní docentka nesouhlasila. "To by muselo jít přes vnitro (ministerstvo vnitra, t.j. policie), museli bychom mít stanovy, volené funkcionáře, vést účetnictví, a jinak moc zbytečné práce. Já to zkusím nějak jednodušeji přes Akademii (ČSAV)".

Dojednala možnost uspořádat setkání zájemců o mikrorentgen v jednom z přednáškových sálů v budově ČSAV na Národní třídě, pod názvem "Rozhovory o aktuálních otázkách mikrorentgenů" (v pořadí první Rozhovory). Dle zprávy o činnosti ČSAV za rok 1954, konala se tato první schůzka v dubnu 1954. K formalizování této činnosti došlo až po několika letech (Melka, 2002).

První schůzky se zúčastnilo asi 50 lidí z různých oborů z celé republiky. Byli tam Dr. Kohl (VÚMT), Dr. Krupička (VÚPEF, později VÚVET), Dr. Rotter (ÚÚG, ÚVVR), Dr. Toman, samozřejmě Ing. Vopařil, a mnozí jiní. Jedním z prvních přednášejících byl Ing. Bejček z Jáchymovských dolů, který popisoval metodu plnění trubiček pro Debye-Scherrerovy komůrky s použitím vakua.

To ostatní pak je historie, částečně dokumentovaná Ing. Dobiášovou (2000) a Dr. Melkou (2002). Pro následky nedolčené infekční žloutenky jsem byl nucen odejít ze SONAPu do Prahy. Tím jsem z proudu rtg. strukturální analýzy téměř úplně vypadl a první Rozhovory se konaly již po mém odchodu z Kladna.

Literatura

1. L. Dobiášová: Struktura mikrosvětla – Rentgenová strukturální analýza v Československu. *Materials Structure*, 7/1,27,2000
2. K. Melka, P. Ondruš, R. Skála: Laboratoř rentgenové difrakce Českého geologického ústavu, *Materials Structure*, 9/1,64,2002

Zdeněk Šperling, prom.fyz.
304 – 2085 W 5th Ave
Vancouver, B.C
Canada V6J 1P8
Tel/fax : (604) 733 2212
e-mail: sperling@interchange.ubc.ca

Katedra anorganické chemie, Masarykova Univerzita v Brně

Zatímco v Praze se skupina kolem Dr. Kochanovské zabývala práškovými metodami a jejich technickými aplikacemi, v Brně Prof. Antonín Šimek, přednosta Ústavu fyzikální chemie MU, se začal věnovat monokrystalovým metodám a rtg. strukturální analýze.

Spolu s Dr. H. Kadlcovou pozoroval, že kapka roztaveného TeO₂ na proužku platinového plechu, kterým procházel stejnosměrný proud se zvolna přemisuje a tento jev nazval jevem elektrokinetickým.

Protože podle svědectví pamětníků byl Prof. Šimek velmi důkladný, snažící se přijít věcem na kloub, nebylo divu, že zkoumání tohoto elektrokinetického jevu se rozhodl řešit od kořene - stanovením krystalové struktury TeO₂. Začal tím, že absolvoval kratší stáž u Dr. X. Y. Bragga, aby se seznámil s rtg. strukturální analýzou. Po svém návratu sestavil spolu se svými asistenty, Dr. Stehlíkem a Dr. Balákem potřebné zařízení, rtg zdroj i komůrku pro otáčený monokrystal.

Ještě do uzavření vysokých škol se podařilo Dr. Stehlíkovi a Dr. Balákovi získat potřebná difrakční data, ale k publikaci výsledků již nedošlo. Během války Prof. Šimek zahynul v koncentračním táboře a po válce se ani Dr. Stehlík ani Dr. Balák na MU nevrátili. Dr. Balák zůstal učit jako středoškolský profesor a Dr. Stehlík odešel do Bratislavy na nově založenou Vysokou školu technickou a veškeré zařízení bylo zlikvidováno. Nicméně jejich práce nepřišla nepřišla nazmar. Naměřená data zpracovali a publikovali ve třech částech, *Chem.zvěsti* 2, 6-12, 33-45, 69-79 (1948), jako první strukturu vyřešenou z monokrystalových dat v Československu.

Z. Žák